

JE LI SUVREMENA MISAO IZAZOV VJERI?

Dr. Ante Kusić, *Suvremena misao — izazov vjeri, Sveta Baština, Duvno, 1982.*

Ljubo Stipišić

Pisac djela *Suvremena misao — izazov vjeri*, dr. Ante Kusić u uvodniku jasno označuje moguće razloge duhovnih nemira koji djelomice obilježavaju nase vrijeme: »nagli napredak znanosti, otkriće čovjeka u njegovoj veličini i raznim otudenjima, pokušaji dovodenja vjere i znanosti u međusobne sukobe, lišavanje vjere od njezina teocentričkog usmjerenja, naglašavanje antropološkog značenja vjere...« (str. 3).

Kusić je spisatelj umničkog nadahnuća čije premise očekuju strpljiva i pomninja citateja. On ne oecaje laka rješenja raspravljanih problema, nego radije želi osnutvi čitateljavu duhovnu spjav niz maticu rijeke, kako bi sam čitatelj mogao stvoriti vlastiti sud o ponuđenim prosudbama i rasclambama. Nakon solidno proučenih poglavlja: »Ateistička vjera u čovjeka«, »Antropologiziranje vjere«, »Teološka 'znakovitost' granica prirodoslovne znanosti«, »Filozofija dijaloga« i »Doživljajnost vjere« — čitatelj se treba, na temelju vlastite duhovne prevage, odlučiti ili ne odlučiti u smjeru ponuđenog Puta i Istine. Nudeći stalno s misterijem »vjere« vesla znanosti, Kusić ne prisiljava na goljatsku radotu u — jednostrano prihvaćenu — korist vjere; on ne monopolizira vjersku legitimnost, ne dovodi u neugodna sučeljavanja, nego samo nudi jednakopravnost motiviranog dijaloga. Mimo svih vjersko obrednih asocijacija, ostavlja slobodan izbor planirati život, pa i bez vjere i vjerskih utega. Pred našim očima preustava pisac filozofske premise čiji autori do nas dopivavaju, prestizu se, zaostaju i preljeću: — filozofi, šariatani, klika pantomimicara. I rezultat — htjeli mi to ili ne — biva da naša duhovna garderoba postaje često sve oskudnija. Kao protutežu svemu tome, Kusić primjernom filozofsko-teološkom motivacijom osvjetljava također stanje našeg neautentičnog kršćanstva. Ali, on i tu izbjegava monopol prosuđivanja: uvijek ostaje slobodnom odluka slijediti »Put« ili poći drugim putem.

Kusićeve motivacije za slijedenje »Put«, onoga u autentičnom kršćanstvu, ostavljaju snažan dojam. I kod Cl. Lévi-Straussov strukturalizam svodi sve oblike naših spoznaja, uključujući i područje vjere, na »nesvjesne« zakone »strukturiranja«, te nijeće njihove ontološki karakter da bi preostale od njih samo ogoljele gramatičke formule koje nikako ne možemo presaditi u stvarnost, kad Cl. Lévi-Strauss tvrdi nešto kao: sve ako bi nebeski svod bio dokinut, čovjeku preostaje kompas, a da li ćeš poseći za svodom ili kompasom, sam ćeš lučiti i odlučiti. Kusić i tu, motivirajući vlastiti stav i izbjegavajući svaki oblik forsirane indoktrinacije, prepušta uočavanje granica spoznatljivosti, kao i sumnje našoj vlastitoj umnosti, savjesti i danosti. Piščevo nenametljivo govorenje od nas očekuje osobni stav, isključivo, — naše jedinstveno oglašenje. Kusić želi potaknuti na doživljavanje uočenog, na vršenje uvidaja nad suživljavanjem iskustvenog »ja« s onostranim uvidom; on traži duhovno ogledalo za pojašnjenje ovostrano reflektiranih dometa. On nas kuša, testira, a naša će nas duhovnost optuživati i pravdati. Na središnjici divlje matice, sred noćne tmuše, može nam pomoći samo Dobro što ga u sebi posjedujemo.

Pokojni Sartre sugerira polazište »pakao, to su drugi.« Ni u takvoj koncepciji Kusić ne želi dati nikakvu recepturu za moguće rasanjenje pri mimohodu s teškim morama; on sugerira dosljedno proživljavanje autentičnog evandeoskog Credo, te u ovostranoj jeci propitkuje: ako je doista svatko svakom drvo s kojim je naložen pakao drugih, a pakao je vječan, onda je valjda i svako drvo, uzeto pojedinačno, zahvaćeno vječnim paklom drugih. I tada bez prijepornog ugriza propitkujemo meštra egzistencijalizma: da li je cilj sljedbeništva postati naložen pakao, ili postati korisno razgoreno drvo za smanjenje muka u paklu bližnjega? Naposljetku: ako sam doista zasađen i uzgajan u drvo, uzgajan u ubitačnom odsjaju replike »pakao su drugi«, gdje preostaje ljudski prostor za mogućnost zažaljenja, kajanja? Mogućnost žrtve! Ili je možda još bolje bacati u oganj, bez ikakvih etičkih ili juridičkih etiketiranja, možda iz sadističkog užitka, čak i grane s još neobranim jabukama?

Nemogućnost postavljanja razlike između »dobra« i »zla« u pitanjima odnosa prema drugome, shvaćenom kao »pakao«, sama po sebi opominje na neprihvatljivost načelnog stava »pakao, to su drugi«. Po orijentaciji Evandjelja — »raj, to je bližnji... sve do Boga«.

Ateistička vjere »vjere u čovjeka«, kao nadomjestka vjere u Boga, potiče Kusića da ipak, unatoč vlastitoj kršćanskoj usmjerenosti, postavi pitanje: »Da li je danas Bog mrtav?«, da li samo čovjek treba da dalje živi, da li je domišljeno govorenje o »oslobađanju od vjerskih iluzija«? (str. 21). Pisac uvjerljivo motivira sentenciju da načelno ostajanje u čisto usvijetnoj stvarnosti, tj. u »imanenciji« bez Transcendencije — gdje se vjera smatra svojevrsnom drogom, vodi u opasno otuđenje koje on naziva »naturalističko otuđenje« (str. 30—40). Takvim Kusićevim motivacijama moglo bi se mirno dodati nietzscheovski komentar munjevite grmljavine! Naime, nietzscheovski zvonar zaklete mržnje na ostarjelog i preminulog Boga nudi hostiju »Velikog Podneva«, samljevenu od kostiju onih najmanjih: protiv njih se treba bez milosrđa boriti, jer oni ne mogu narasti: »Nauka o jednakosti!... Ali nema... otrovnijeg otrova: jer, ona kao da sama govori o pravednosti, dok je konac pravednosti«. »Jednakim jednako, nejednakima nejednako« — to bi bio pravi govor pravednosti. Odatle slijedi zaključak: »Nejednako nikada učiniti jednanim« (Sumrak idola, str. 89). Tako bi se dakle oni koji bi bili proglašeni »nejednakima« proveli sa službenim svećenikom ateističke »vjere u čovjeka«! Odvraćanjem od Boga kao epicentra mogućeg povjerenja nagovara nas zagovarač isključive »vjere u čovjeka« na molitvu poput one što je izgovora Pacijent u drami P. Weissa *Marats/Sade*: »Molite, molite, molite mu se! O Sotono koji jesi u paklu, dođi kraljevstvo tvoje, buđi volja tvoja, kako u paklu tako i na zemlji, otpusti nama nedužnost našu, izbavi nas od dobra, uvedi nas u napast, u vječnost! Amen! (Mogućnosti, 7—8, 1975. str. 934). Biva očitim koliko je rizično spustiti stopalo niz ogradu splavi koja vodi iz usvijetne stvarnosti u nadvijetnu Transcendenciju. »U ateizmu odbija se zaštitnička uloga Boga, Oca i Gospodara, kao iluzija što spriječava dozrijevanje čovjeka... Albert Camus daje apologiju humanizma bez Boga; kršćansko rješavanje problema apsurdnosti života njemu je lakomisleno, dvolično i nepošteno« (Kusić, nav. dj., str. 17—18). Po Camusu: Eto, nanovo ti tamni praznik Svjetla gostuje u tijelu, i Krv ista teče, novo meso sliva; protiču uz rame neke ljudske rane, nečitana štiva, »jer je Sifz u svom trudu jači od bogova koji ga misliše kazniti...« (A. Kamas, *Mit o Sifzu*). Pitanje je životno važno: je li za život čovjeka i ljudskog društva »opasniji« divinizirani Sifz — čovjek ili vjerom prihvaćeni Bog — koji stoji iznad sitnih ljudskih ovozemnih interesa?! Sva se ta pitanja nameću u kontekstima mogućeg »naturalističkog otuđenja«, rekao bi Kusić.

I kamo krenuti stješnjen tiradama i floskulama filozofičkih sugestija, kad te žrtve-paljenice desetljećima prinošene bilo kojem svetištu čine golorukim podno vlastitog križa, na kojem tek moraš provjeriti raspeće preostalog Uvjerenja, dok mase sljedbenika posve različitih simbola zapjenjeno urlaju, krećući se u vrtložnim lijevcima po ekstremnim ljevicama i desnicama, a oni »mlaki« već su poodavno ispljunuti iz kozmičkog hropca?! Ponudena je tablica dijaloga, jer »dijalog kao temeljnu kategoriju za sredenost života u društvu zahtijeva — sama po sebi — činjenica da nijedan čovjek ne posjeduje svu i potpunu istinu«. Pisac ističe to kako Crkva nalaže dijalog »s vjernicima i nevjernicima, između teologa i učenjaka, s onima koji drugačije misle, s klasama i nacijama, s nekršćanskim religijama« itd. (Kusić, nav. dj., str. 123). Pisac nas upućuje k predstavnicima filozofije dijaloga. Martin Buber želi nas uvjeriti kako smo rođeni samo kao pojedinci, dočim — »ličnost« trebamo tek zavrijediti, kako bismo mogli stupiti u »odnose« na solidnoj međuljudskoj razini. »Punoljetni čovjek« prihvaća odnose, njemu alternativni »samovoljni čovjek« ne prihvaća odnose — jer takav se čovjek iscrpljuje u »stvarima i istinktima«, što ih ostvaruje »arbitrarnom samovoljom«. Život takva »samovoljnog čovjeka« nikada ne dosiže do značenja i smisla, jer je »sačinjen od sredstava koja su u sebi lišena smisla i značenja« (Kusić, nav. dj., str. 132). Tu »smisao« biva podložan apsurd, odn. apsurdnost egzistencije postaje smislom. »Samovoljnom čovjeku«, onom dakle koji nije izrastao u »punoljetnog čovjeka«, svako »jest«, usvijetno-čovječje i vansvijetno-Božje, bivaju lišeni

odgovarajućeg realno-ontološkog sadržaja; on biva nihilist, niječe sve osim — upadajući u apsurd — vlastite arbitrarne samovolje.

Tu sada nastupaju i prohode povorke polemičarskih etičara, »budioci duša« — koji očajnički apeliraju na posljednju mogućnost prenuća od uspavanosti u svijetu, za spasavanje »pojedince«, ali ne i zlosretne samovolje. Zato i slušamo Kierkegaarda gdje govori: »Lično svojom snagom ja ne mogu da dobijem ni najmanje od onoga što pripada prolaznosti, jer mi je snaga stalno potrebna za odricanje... Ovo je moje uvjerenje: kolikogod rasula, zlosti i odvratnosti može biti u ljudima kad postanu neodgovorna i nepokajana 'publika', 'gomila' i tome slično, toliko je istinitoga, dobroga i dostojnog ljubavi kad ih načinimo jedinkama...« (Kierkegaard, *Brevijar*, str. 56).

Hod prema Kusićevu »punoljetnom čovjeku« kreće se dakle kroz ostvarenu »osobnost«, a rješenje fundamentalnih pitanja: o dakle smo, kamo idemo i zašto smo tu — u njihovu totalitetu — po svim izgledima ne može se naći u prirodoslovno znanstvenim pohranama fenomenološki »postvarenog« predznaka. Osim toga, pokušamo li se domaći obale praizvorne Istine zureći u zvjezdane mimohode, u fizikalne i biologijske tablice, u kozmologijska računala — raspoloživi plovidbeni instrumentarij ostaje načelno nesposoban za cjelinsko matematičko objašnjenje Plovidbenog puta: upoznata »materija kao takva ne stvara zakone, nego se ona 'pokorava' zakonima«. Dozivamo li fizičkalna milenijska umovanja, sačekuje nas piščevo trijezjenje: »Znanost vodi samo do Misterija. Ona ne ulazi u taj Misterij, budući da njezin put prema Istini u načelu nije završiv«. Prihvaćajući kozmogonijske konstelacije, ali: »sve prolazno (kontingentno) duguje svoj opstanak djelovanju nekog Izvanjskog uzroka...« Prema Kusiću ipak znanosti indirektno vode do ušća onoga Metafizičkog, i to egzaktno: uzvodno prema Izvoru! Dva rukavca iz dva različna riječna korita, pretačući se i prožimajući, unatoč dvojstvu, usmjereni su kod čovjeka, na razini »svjestite« znanosti s njenom nezavršivom upitnosti kao i na razini »dubinske« *prapotrebe za vjerom* i nadom u Transcendenciju, na *Neograničeni Bitak* kao svoj Praizvor. Ta dva rukavca su dakle medij znanosti i medij vjere, medij fizike i medij metafizike, odn. medij »ograničenoga« koje je usmjereno na entitet »Neograničenoga«. Obadva su medija jednako neophodna čovjeku, ako se doista želi izbjeći njegovo ontičko osakaćenje »osobnosti«, odn. ako se želi spasiti čovjeka od »otuđenja«, religijskog kao i areligijskog.

Što još pisac spominje kao bitno protiv »otuđenja« a za očuvanje »osobnosti«? »Čovječja sposobnost *oplemenjivanja* samoga sebe, sposobnost izdizanja totaliteta osobnosti nad razinu ostalih životinjskih vrsta kroz *vlastitu odluku*, sama u sebi nosi komponente onoga vjerskog, ili — stanovitu dimenziju Transcendencije odn. nadilaženja fizički determiniranog fakticiteta. Za vjernika koji priznaje Bibliju — čovjek je jedino biće koje se poslužilo plodovima sa stabla spoznaje« (Kusić, nav. dj., str. 163).

I na kraju ostaje pitanje: kakvo i koje Dobro podastrijeti ovom Čovjeku, ovoj — zlosretno — nezadovoljenoj preinaci anđela? Kako i s čim usrećiti tog taštog i ogoljelog, neosviještenog i ozračenog dvonošca koji propušta kliknati od ushita poslije čuda svakog svog udisaja? Ne ostaje li on možda ipak Beckettov bezimni čovjek, koji luta svijetom koji ne prepoznaje, izgovara riječi koje nisu njegova nakana, traga za bližnjima kojih se i ne sjeća: »Kad bih rekao — tamo postoji izlaz, negdje postoji izlaz, ostalo se došlo. Što dakle čekam da to kažem i da odgovorim, ili pak nastaviti kao da nisam ništa pitao?« (Beckett, *Tekstovi nizašto*, IX).

Kusić smatra da se ne smije »nastaviti kao da nisam ništa pitao«. Treba uvijek dalje »pitati« te kroz znanost i kroz vjeru oplemenjivati čovjeka za dijaloško traženje Istine, ove usvijetno znanstvene i one transcendentno vjerske.

Na kraju — samo napomena! Na rasplamsali oganj lucidnog zagovarača dra. Ante Kusića, poklonika gradnje mogućih mostova ponad nemogućih tokova, prinesoh vlastito iverje, kako bih sudionički osjećao: »Ovo vam rekoah, da radost moja bude u vama« (Iv. 15, 11).